

Vai trò của Việt Nam trong quan hệ giữa ASEAN với các đối tác lớn

NGUYỄN THỊ HOÀN*

ASEAN có một vị thế quốc tế như hiện tại được thể hiện trong quan hệ của Hiệp hội với những đối tác quốc tế lớn, gồm cả các nước và tổ chức ngoài khu vực. Quan hệ đối ngoại của một tổ chức chịu sự chi phối từ quan hệ đối ngoại của các thành viên. Chính vì thế sự đóng góp của mỗi thành viên để thúc đẩy quan hệ đối ngoại của tổ chức sẽ là một cơ sở để xác định vai trò của thành viên đó trong tổ chức.

Hiện nay, ASEAN đang duy trì được mối quan hệ song phương tốt đẹp với nhiều đối tác lớn như Mỹ, Nhật Bản, Trung Quốc, Ấn Độ... Thúc đẩy sự phát triển và cân bằng được các mối quan hệ này là một nhiệm vụ quan trọng nhằm phát triển và nâng cao vị thế của ASEAN trên trường quốc tế. Bài viết này tập trung phân tích vai trò của Việt Nam trong quan hệ giữa ASEAN với Trung Quốc, Nga, Mỹ...

ASEAN và Trung Quốc

Trung Quốc là một cường quốc khu vực và có nhiều lợi ích đan xen với ASEAN.

Mối quan hệ song phương tốt đẹp với Trung Quốc là một ưu tiên trong chính sách mà ASEAN thực sự phải có. Hiện nay có nhiều dự án hợp tác về kinh tế đang được triển khai giữa hai bên, trong đó phải kể đến "Hiệp định khung hợp tác kinh tế toàn diện ASEAN - Trung Quốc năm 2002". Hiệp định này mở ra một sân chơi bình đẳng giữa hai bên, một không gian để hai đối tác có thể kết hợp hài hòa lợi ích dân tộc và hợp tác quốc tế. Ngoài ra, sự tham gia của Trung Quốc vào Hiệp ước Bali I đã mở ra một bước hợp tác mới tin cậy hơn giữa hai bên. Tuy nhiên cũng tồn tại bên cạnh mối quan hệ tốt đẹp này những nguy cơ có thể làm đổ vỡ nếu không có sự điều phối khéo léo giữa lợi ích của các thành viên.

Có thể kể đến vấn đề biển Đông hay cùng hợp tác khai thác nguồn lợi đến từ sông Mêkông. Lợi ích của Việt Nam cũng gắn bó chặt chẽ với hai vấn đề này, đặc biệt nổi cộm vấn đề về chủ quyền hai quần đảo Hoàng Sa và Trường Sa. Việt Nam đã có một thái độ tích cực và cùng ASEAN thuyết phục Trung Quốc kí kết "Tuyên bố chung về cách ứng xử của các

* Ths. Nguyễn Thị Hoàn, Đại học Kinh tế quốc dân

bên liên quan ở biển Đông”. Đây được coi là một thành công trong việc giải quyết những tranh chấp lợi ích lãnh thổ ở khu vực, góp phần củng cố môi trường hoà bình và ổn định trong khu vực.

Ngoài ra, Việt Nam là đất nước có nhiều yếu tố gắn bó chặt chẽ với Trung Quốc. Cùng chung đường biên giới dài trên bộ và trên biển, có nhiều gắn kết mang tính lịch sử và văn hoá, cùng theo định hướng XHCN, hơn bất kì thành viên nào trong ASEAN, Việt Nam đóng vai trò quan trọng trong quan hệ với Trung Quốc về hợp tác an ninh, chính trị và kinh tế. Chính vì thế, trong quan hệ của ASEAN với Trung Quốc, Việt Nam là một yếu tố then chốt để định hình và định tính mối quan hệ đó.

ASEAN và Nga

Nga đã trở lại trên vị thế một cường quốc và đang trong lộ trình xây dựng ảnh hưởng tại khu vực Đông Nam á. Chính vì thế, ASEAN giữ một vai trò quan trọng trong chiến lược hướng tới châu á của Nga. Sự xuất hiện trở lại của Nga tại khu vực có những ảnh hưởng tích cực vì thông qua Nga, ASEAN có thể tìm kiếm sự cân bằng về an ninh và giữ vững được mục tiêu trung lập như đã đề ra.

Việt Nam đã từng là đồng minh của Nga thời kỳ chiến tranh lạnh. Vì thế Việt Nam chính là cây cầu nối cho quan hệ ASEAN-Nga. Việt Nam cũng đã tích cực phát huy vai trò này. Cho đến nay, hợp tác với Nga được ghi nhận như mối quan hệ đối tác phát triển toàn diện, với sự tham gia của Nga vào hiệp ước Bali I năm

2004 và thiết lập Nhóm cộng tác về hợp tác kinh tế và thương mại - ARWGTEC năm 2005. Sự kết hợp này hứa hẹn sẽ tạo ra nhiều ảnh hưởng trong việc xác lập hệ thống an ninh và quan hệ đối tác tại châu Á - Thái Bình Dương.

ASEAN-Mỹ

Trong khuôn khổ hợp tác song phương, cả ASEAN và Mỹ đều tìm thấy những lợi ích chiến lược về cả kinh tế và chính trị. Theo lời trợ lý ngoại trưởng Mỹ Christopher Hill thì quan hệ ASEAN - Mỹ đã vượt ra khỏi phạm vi ảnh hưởng khu vực và trở thành cầu nối cho việc mở rộng quan hệ hợp tác rộng lớn hơn.

Thành tựu hợp tác kinh tế nổi bật nhất trong thời gian vừa qua là “Tuyên bố chung về việc triển khai quan hệ đối tác tăng cường ASEAN - Mỹ”⁽¹⁾. Hai bên đang tích cực chuẩn bị cho các bước hợp tác sâu rộng hơn trong tương lai vì “Mỹ muốn làm nhiều hơn nữa để mở cửa thương mại với các nước ASEAN”⁽²⁾ đặc biệt các nước thuộc ASEAN-4 do ASEAN-6 vẫn là những đối tác thương mại thân thiết. Quan hệ của Việt Nam với Mỹ chắc chắn có nhiều ảnh hưởng đến mong muốn của Mỹ tại khu vực, cũng như góp phần vào sự phát triển của quan hệ ASEAN-Mỹ. Có thể lấy Myanmar là dẫn chứng tiêu biểu. Myanmar tìm thấy ở Việt Nam nhiều điểm tương đồng, có lòng tin vào Việt Nam và qua đó cũng định hướng chính sách của mình dựa vào các động thái của Việt Nam. Việc Việt Nam cải thiện quan hệ với Mỹ bỏ qua các cuộc chiến tranh và bất đồng lịch sử, tích cực phát triển mối quan hệ này (Việt Nam đã

nhiều lần bày tỏ sự tin tưởng vào sự phát triển của mối quan hệ ASEAN-Mỹ thể hiện trong phát biểu của Bộ trưởng bộ ngoại giao Việt Nam ngày 19/6/2003, phát biểu của chủ tịch nước Nguyễn Minh Triết trong lễ kỉ niệm 40 năm thành lập ASEAN và 30 năm quan hệ đối thoại ASEAN-Mỹ...) là một hình mẫu để Myanmar tìm thấy cơ sở cho việc phát triển quan hệ với Mỹ. Từ sự phát triển của mối quan hệ song phương thì mối quan hệ cấp khu vực sẽ được nâng tầm.

Thái độ tích cực dựa trên mối quan hệ song phương tốt đẹp của Việt Nam và Mỹ sẽ thúc đẩy sự phát triển của các mối quan hệ song phương khác trong khu vực và do đó, thúc đẩy sự phát triển quan hệ cấp khu vực ASEAN - Mỹ.

ASEAN-EU thông qua kênh ASEM

Quan hệ ASEAN-EU được thiết lập khá sớm từ những năm 1972. Có thể nói đây là mối quan hệ truyền thống tuy nhiên lại không có nhiều những hợp tác đáng kể, do EU vẫn chưa coi ASEAN là một đối tác bình đẳng cho đến năm 1994. Nhận thấy nguy cơ bị mất ảnh hưởng và quyền lợi tại khu vực khi ASEAN được sự quan tâm đặc biệt của Mỹ, Nhật Bản, EU đã xác định lại vị trí của ASEAN trong "chiến lược châu á" và đẩy mạnh hợp tác toàn diện hơn trên tất cả các mặt chính trị, an ninh, kinh tế và văn hoá. EU cũng tăng cường các mối quan hệ song phương trong ASEAN, như với Việt Nam, EU là tổ chức đầu tiên kí kết các hiệp định hợp tác kinh tế với Việt Nam sau chiến tranh lạnh. Chính các mối quan hệ song phương

này đã đặt nền móng cho việc thắt chặt thêm mối quan hệ ASEAN-EU vào năm 2001. Với chiến lược "Châu Âu và châu á - một khuôn khổ chiến lược cho sự gia tăng quan hệ đối tác", quan hệ hợp tác đã được định hướng rất cụ thể bằng 6 mục tiêu trên các lĩnh vực an ninh, kinh tế, hỗ trợ phát triển, hỗ trợ tư pháp và tăng cường đối thoại. Mới đây nhất, quan hệ này đã phát triển lên một tầm cao mới khi EU đưa ra chiến lược "Quan hệ đối tác mới với Đông Nam Á"¹⁴.

Sự phát triển của mối quan hệ đối tác ASEAN-EU có nhiều cơ sở để giải thích: Do sự tuỳ thuộc lẫn nhau ngày càng cao giữa các vùng và tổ chức, do sự nổi lên đầy năng động của châu á đặc biệt là ASEAN, do tính toán của các bên nhằm tận dụng lợi thế so sánh của nhau. Tuy nhiên, chúng ta đều phải thừa nhận rằng, mối quan hệ giữa hai tổ chức chỉ tốt đẹp nếu trong đó có những nhân tố hoạt động tích cực cho sự hợp tác đó. Việt Nam có thể được coi là một nhân tố như vậy.

Đầu tiên, Việt Nam chính là một trong những thành viên sáng lập của tiến trình hợp tác Á - Âu ASEM, tích cực tham gia và thúc đẩy các hoạt động hợp tác trên cả cấp độ song phương và đa phương. Phải nhắc đến đóng góp lớn nhất của Việt Nam trong thời gian gần đây là việc tổ chức thành công "Hội nghị thượng đỉnh ASEM 5 tại Hà Nội", đã đạt được các mục tiêu đề ra đưa ASEM đi vào các hoạt động kinh tế hiệu quả hơn, sống động hơn không dừng lại ở đối thoại chính trị mà còn tăng cường hợp tác kinh tế. Bên lề hội nghị ASEM 5, Việt Nam đã tổ chức một loạt các hoạt động giao lưu, các diễn đàn để

các bên tăng cường hiểu biết trên nhiều cấp độ và lĩnh vực như Hội nghị về nghị viện Á - Âu, diễn đàn doanh nghiệp, diễn đàn thanh niên... Các nỗ lực của Việt Nam đã được bạn bè quốc tế đánh giá cao và góp phần nâng cao vị thế của ASEM trên thế giới.

Ngoài ra, Việt Nam cũng đã đóng góp rất nhiều sáng kiến để hai bên tăng cường hiểu biết. Có nhiều sáng kiến đã được ASEM ghi nhận và đồng ý triển khai như “Bảo tồn và phát huy các di sản văn hoá trong ASEM”, “Tăng cường hợp tác du lịch ASEM nhằm xoá đói giảm nghèo và tăng cường thịnh vượng”, “Tăng cường trao đổi kinh nghiệm về hoạch định chính sách tài khoá giữa các Bộ tài chính các nước ASEM”⁽⁴⁾... Đặc biệt, tại hội nghị ASEM VI, Thủ tướng Nguyễn Tấn Dũng đã đưa ra sáng kiến về việc Việt Nam sẽ tổ chức diễn đàn ASEM về an ninh năng lượng - một đề xuất hết sức thiết thực trong tình hình thế giới đang ngày càng đứng trước nguy cơ khủng hoảng thiếu năng lượng.

Hơn nữa, khi đảm nhận những cương vị quan trọng như điều phối viên châu á của ASEM, Việt Nam đã góp phần tích cực vào sự thành công của Hội nghị bộ trưởng Ngoại giao FMM tháng 7/2003 tại Indonexia. Hay phải kể đến sự thành công của “Vòng đàm phán tham vấn thứ nhất về Chương trình nghị sự phát triển Doha” tại Hà Nội do Nhóm đặc trách kinh tế ASEM thành lập bởi Bộ ngoại giao và Bộ thương mại Việt Nam⁽⁵⁾.

Dù còn nhiều yếu kém về trình độ phát triển kinh tế, trình độ tổ chức, hành

lang pháp lý yếu và việc hội nhập sâu rộng trong ASEM là một thách thức to lớn đối với Việt Nam, nhưng chúng ta vẫn phải thừa nhận sự tích cực và năng động mà Việt Nam đã nỗ lực hết mình để đóng góp vào sự hiệu quả chung của ASEM nói riêng cũng như quan hệ ASEAN - EU nói chung.

Qua quan hệ đối ngoại của ASEAN với các nước và các tổ chức, qua khuôn khổ hợp tác chúng ta đều thấy sự đóng góp của Việt Nam như một thành viên tích cực và năng động. Dù còn nhiều hạn chế về tiềm lực kinh tế, về kinh nghiệm hợp tác quốc tế, Việt Nam vẫn cho thấy một sự chủ động và tinh thần sẵn sàng trong hội nhập, là nhân tố quan trọng góp phần phát triển quan hệ đối ngoại của ASEAN./.

CHÚ THÍCH

1. <http://www.mofa.gov.vn.vi.nr040807104143/nr040807105001/ns051117172859>.
2. Ông Keng yong, tổng thư kí ASEAN trả lời phỏng vấn hãng tin AFP. Thông tin tham khảo tại: <http://mfo.mquiz.net/News/?Function=NEF&tab=Trong-nuoc&file=1277>.
3. Thông tin tham khảo tại http://www.mpi.gov.vn/showtinvan.aspx?lang=4&ma_tinvan=4247.
4. PGS. Nguyễn Quang Thuấn, Tiến trình hợp tác Á - Âu trong bối cảnh hiện nay và vai trò của Việt Nam, tạp chí Cộng sản số 10/2008. Thông tin tham khảo thêm tại: <http://www.ASEANsec.org/4970.htm>.
5. http://www.mofa.gov.vn/vnconsulate.dubai/vnemb.vn/tin_hddn/ns061118175743/vie w?b_start:int=20.